

"Mountain Buffalo": Cultural Images of the People and the Forest

“ควายภูเขา” ภาพทางวัฒนธรรมของคนกับป่า

ปริญญานิกรกุล¹

Parinya Nikornkul

E-mail: parinya.nik@mcu.ac.th

พระมหามนคมล กิตติวาณ (ดีมีหาญ)²

Phramaha Manakamon Kittiyano (Deemeehan)

พระครูวิวิธราชชัย³

Phrakru Wiwitthawatchai

ณฐยา ราชสมบัติ⁴

Natthaya Rachasombat

มุกรวี ฉิมพะเนา⁵

Mukrawe Chimphanao

Received: October 29, 2024

Revised: November 20, 2024

Accepted: November 22, 2024

¹อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Lecturer, Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น เมือง เพชรบูรณ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Lecturer, Bachelor of Buddhist Studies Program, Pho Khun Pha Mueang Buddhist College, Phetchabun, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

³อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์พิจิตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Lecturer, Phichit Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁴ผู้อำนวยการส่วนคลังและทรัพย์สิน วิทยาเขตนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Director of Treasury and Property Division, Nakhon Sawan Campus, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁵นักวิจัยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Researcher, Buddhist Research Institute, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานิเวศวัฒนธรรมของมนุษย์และธรรมชาติในพื้นที่ป่าตะวันตกของประเทศไทย โดยใช้การวิเคราะห์ภาพถ่ายการเลี้ยงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงบ้านวังกะสัง หมู่ที่ 10 ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ผ่านกรอบแนวคิดของโรลิ่งด์ บาร์ตส์ ในเรื่อง “ความหมายที่สาม” “โวหารของภาพ” และแนวคิดของปีแอร์ บูร์ดิเยอ เกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม และฮาปีทส์ โดยการผสมผสานระหว่าง หน่วยวิเคราะห์ภาพ และ หน่วยวิเคราะห์เชิงสังคมวัฒนธรรม เพื่อให้ครอบคลุมทั้งในมิติของภาพถ่าย (สัญลักษณ์และความหมาย) และบริบททางสังคมของการเลี้ยงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนาน ซึ่งควายภูเขาไม่เพียงเป็นสัตว์เลี้ยง แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์เชิงลึกระหว่างคนกับธรรมชาติ โดยมีบทบาทสำคัญในระบบนิเวศวัฒนธรรม การดำรงอยู่ของควายภูเขาและวิถีชีวิตของชุมชนต้องพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติอย่างคล่องสวนมาก และห้วยน้ำขาว ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญที่ช่วยรักษาความสมดุลระหว่างมนุษย์ สัตว์ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นี้ การเลี้ยงควายภูเขาไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่ยังมี ความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ซับซ้อน สอดคล้องกับแนวคิด “ความหมายที่สาม และโวหารของภาพ” ของบาร์ตส์ ซึ่งสะท้อนถึงมิติทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์เชิงลึกที่ไม่สามารถอธิบายได้ผ่านการบรรยายโดยตรง ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับควายภูเขาแสดงถึงกระบวนการทางวัฒนธรรมที่แฝงความหมายทางสังคมซึ่งฝังอยู่ในวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงในแง่ของทฤษฎีของบูร์ดิเยอ “ทุนทางวัฒนธรรม” ของชุมชนกะเหรี่ยงสะท้อนผ่านการเลี้ยงควายภูเขาในฐานะมรดกที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ซึ่งเป็น ฮาปีทส์ ที่ฝังรากลึกในวิถีชีวิตและการปฏิบัติทางสังคมของชุมชน การเลี้ยงควายเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงคนกับธรรมชาติ และเป็นตัวอย่างของทุนทางวัฒนธรรมที่ถูกผลิตและสร้างขึ้นใหม่ผ่านกระบวนการทางสังคมและประเพณีที่มีความสำคัญต่อชุมชน นอกจากนี้ การเลี้ยงควายยังเป็นปัจจัยสำคัญในการควบคุมการเจริญเติบโตของป่า โดยทำให้พื้นที่ป่ามีความโปร่ง เปิดโอกาสให้เกิดการเติบโตของพืชพันธุ์ต่าง ๆ เช่น ผักและเห็ดที่สามารถหาได้ตามฤดูกาล ซึ่งส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและสร้างรายได้ โดยทั้งหมดนี้สะท้อนถึงความซับซ้อนทางวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติที่ลึกซึ้ง

คำสำคัญ: ควายภูเขา ภาพทางวัฒนธรรม คน ป่า

Abstract

This article aims to study the cultural ecology of humans and nature in the western forest area of Thailand by analyzing photographs of Karen mountain buffalo herding in Ban Wung Kasang, Village No. 10, Pong Nam Ron Subdistrict, Khlong Lan District, Kamphaeng Phet Province, through the framework of Roland Barthes's concepts of "The Third Meaning", "Rhetoric of the Image", and Pierre Bourdieu's concepts related to Cultural Capital and Habitus, by combining the image analysis unit and the socio-cultural analysis unit to cover both the dimensions of the photographs (symbols and meanings) and the social context (habitat and cultural capital). Karen mountain buffalo herding is a long-held culture, in which mountain buffaloes are not only pets but also symbols reflecting the deep relationship between humans and nature, playing an important role in the cultural ecosystem. The existence of mountain buffaloes and the community's ways of life depend on natural resources such as Khlong Suan Mak and Huai Nam Khao, which are important water sources that help maintain the balance between humans, animals, and the environment in this area. Mountain buffalo herding is not just an economic activity, but also has complex symbolic meanings. This is consistent with Barthes' concept of "The Third Meaning" and "Rhetoric of the Image", which reflects the cultural dimensions and deep relationships that cannot be explained through direct description. The relationship between the community and the mountain buffaloes represents a cultural process that contains social meanings embedded in the Karen ways of life in terms of Bourdieu's theory. The "cultural capital" of the Karen community is reflected in the raising of mountain buffaloes as a legacy passed down from ancestors, which is a habitat deeply rooted in the community's ways of life and social practices. Raising buffaloes is a tool that connects people with nature and is an example of cultural capital that is produced and re-created through social processes and traditions that are important to the

community. In addition, raising buffaloes is an important factor in controlling forest growth by making forest areas more open. This allows the growth of various plants, such as vegetables and mushrooms, that can be found in season, which supports the community economy and generates income. This reflects the profound cultural complexity and coexistence between humans and nature.

Keywords: Mountain buffalo, Cultural image, People, Forest

บทนำ

วิถีชีวิตระหว่างคนกับควายมีความสัมพันธ์กันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานตั้งแต่อดีต เนื่องจากควายมีบทบาทสำคัญในสังคมในหลายด้าน เป็นสัตว์ที่ถือเป็นพี่น้องคู่ชีวิต เป็นแรงบันดาลใจในการทำงานเกษตรกรรม เช่น การทำนา และเป็นแหล่งรายได้และมรดกในชุมชน นอกจากนี้ เป็นแหล่งอาหารและวัสดุที่สำคัญ ซึ่งเป็นหลักฐานที่มีมากมาย ในการศึกษาค้นคว้า รวมถึงการค้นพบซากโครงกระดูกควายในการขุดค้นหลักฐานโบราณคดี และภาพเขียนบนผนังถ้ำที่มีรูปควายและข้าวโพด และเห็นได้จากการกระจายทั่วไปในหลายประเทศ มีเหตุการณ์ที่พญาแสนส่งควายลงมาให้คนใช้ในการไถนา ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่สืบเนื่องมาจากเรื่องขุนบรมราชาธิราช แม้ในปัจจุบัน ความสำคัญและความสัมพันธ์ระหว่างคนกับควายจะลดลงมากแล้ว แต่ยังมีบางคนที่ยังเลี้ยงควายเพื่อการค้าและการผลิตปุ๋ยคอก บางที่ยังมีประเพณีการฆ่าควายเพื่อสร้างสรรคบวงสรวงผี และพิธีเลี้ยงผีบ้านผีเมืองยังคงอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง (Nilathi, 2016) เมื่อพิจารณาถึงการพัฒนาลักษณะของพื้นที่ทางสังคมของผู้เลี้ยงวัวและควายในประเทศไทย จะพบว่า วัวและควายมีความหมายและคุณค่าที่ถูกนิยามมาเป็นเวลานาน ในวัฒนธรรมไทย ระบบคุณค่าที่ถูกให้กำหนดความหมายนี้ สะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างคนกับวัวและควาย โดยมีการเปลี่ยนแปลงตามวิวัฒนาการของสังคม เช่น การเลี้ยงวัวและควาย การผูกพันระหว่างสัตว์กับชาวบ้าน เป็นต้น (Khamnu, 2019) การเลี้ยงวัวควายในป่าและการใช้วัวหรือควายในการทำนา ดังจะเห็นได้จากความรู้พื้นบ้านกะเหรี่ยง เกี่ยวกับระบบนิเวศที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างป่าไม้ต้นน้ำลำธาร (Preechapanaya, & Jirasuktaveekul, 2000) และการประกอบอาชีพที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านชาวปกากะญอ บ้านโป่งน้ำร้อน (Saeng-arunchalaemsuk, 2022)

โดยการเลี้ยงวัวและควาย ปรากฏในนิทาน 2 เรื่อง ได้แก่ นิทานเรื่องซีรี ๆ สอวอ ๆ เล่าถึงพี่ชายและน้องชายคู่หนึ่งที่ออกไปเลี้ยงควาย ทุกวันเป็นกิจวัตรและนิทานเรื่องสองพี่น้องที่เล่าถึง พี่น้องกำพร้าคู่หนึ่งอาศัยอยู่กับยาย พี่ชายมีหน้าที่ดูแลยายที่ชราและไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ส่วนน้องชายจะออกไปรับจ้างเลี้ยงวัวให้กับขอมอ (พญาเจ้าเมือง) ทุกวันอีกด้วย

ในเขตอุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้า มีหมู่บ้านชาวไทยกะเหรี่ยง (ปากเกอะญอ) บริเวณกลางหุบเขาซึ่งล้อมรอบด้วยป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณที่ยังคงความสมบูรณ์อยู่ มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่น่าสนใจมากมาย เช่น ถ้ำชัยมงคล คลองสวนหมาก น้ำตกวังกระสัง น้ำตกคลองโปรง บ้านโละโคะ และผาตั้ง เป็นต้น วิถีชีวิตของชาวไทยกะเหรี่ยง (ปากเกอะญอ) ยังคงรักษาวัฒนธรรมและประเพณีไว้ดีเยี่ยม ไม่ว่าจะเป็นภาษาพูด ภาษาเขียน ดนตรีและการแสดง ศิลปะ การทอผ้า เป็นต้น และมีประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีเวียนเทียนเจดีย์ (หม่าบูโค๊ะ) ประเพณีการแต่งงานของชาวกะเหรี่ยงบ้านวังกระสัง และประเพณีขึ้นบ้านใหม่ของชาวกะเหรี่ยงบ้านวังกระสัง ซึ่งเป็นประเพณีที่ยังคงได้รับการนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง (Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (Public Organization), 2020) บ้านวังกระสัง แบ่งประชาชนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มบ้านเหนือและกลุ่มบ้านใต้ คาดว่ากลุ่มบ้านเหนืออาจมาจกบ้านเพชรจะหอ อาจมาก่อนเวลาประมาณ 100 กว่าปีที่ผ่านมา เนื่องจากมีโรคระบาดและการทำไร่หมุนเวียน และจากนั้นมีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้าซึ่งห้ามชุมชนในบริเวณนี้ย้ายถิ่นฐาน มีคำบอกเล่าจากผู้อาวุโสในชุมชนว่าตนเองอาศัยอยู่ในหมู่บ้านตั้งแต่เกิด ซึ่งหากคำนวณตามปีเกิดตามบัตรประชาชน ตั้งแต่ พ.ศ. 2452 จนถึงปัจจุบัน รวมถึง 114 ปี ซึ่งเป็นอายุใกล้เคียงกับชุมชน ในช่วงเวลาเดียวกันก็มีการนำควายเข้ามาเลี้ยงโดยแบบปล่อย และมีการเลี้ยงไก่และหมูสำหรับใช้ในพิธีกรรม แต่ในปัจจุบันชุมชนไม่มีการเลี้ยงหมูอีกต่อไป ชุมชนต่อมามีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น และมีการปฏิสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก นอกจากนี้ ลูกหลานได้รับการศึกษาผ่านครูอาสาที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ เป็นระยะเวลากว่า 40 ปี นับตั้งแต่การรวมกันของกลุ่มบ้านเหนือและกลุ่มบ้านใต้ ชุมชนบ้านวังกระสังมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา แต่รากเหง้าทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และจิตวิญญาณ ตลอดจนวิถีชีวิตคนอยู่กับป่า ป่าอยู่กับคนของชนปากเกอะญอ บ้านวังกระสังยังคงอยู่ และสืบทอดมาสู่ลูกหลานจนถึงปัจจุบัน นอกจากการเพาะปลูกแล้ว การเลี้ยงควายเป็นอาชีพหนึ่งที่สำคัญในชุมชน

ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ เสือโคร่งเข้ามารบกวนควายที่เลี้ยงในป่าลึก แต่ชาวบ้านเข้าใจว่าเป็นธรรมชาติของสัตว์ และมีข้อตกลงว่าจะไม่ล่า ไม่ทำร้าย และไม่ทำลายสัตว์ป่าทุกชนิดที่เข้ามารบกวนสัตว์เลี้ยงหรือผลผลิตทางการเกษตร โดยจะใช้วิธีไล่สัตว์เหล่านั้นออกไปจากบริเวณที่เลี้ยงสัตว์และพื้นที่เกษตรกรรม (Borivethanan, 2023)

การเลี้ยงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่ป่าตะวันตกของประเทศไทยเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของ นิเวศวัฒนธรรม ซึ่งเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ แนวคิดเรื่องนี้สอดคล้องกับทฤษฎีทุนทางวัฒนธรรมของปีแอร์ บูร์ดิเยอ โดยที่วิถีการเลี้ยงควายสะท้อนถึง ทุนทางวัฒนธรรมในสภาวะที่ฝังในตัวบุคคล (Embodied Cultural Capital) กล่าวคือ การเลี้ยงควายเป็นความรู้และทักษะที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นและฝังรากลึกในวิถีชีวิตของชุมชน การผูกพันระหว่างคนกับควายไม่เพียงแต่เป็นการเก็บรักษามรดกทางวัฒนธรรม แต่ยังเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์และความสมดุลในระบบนิเวศป่า

จากแนวคิดของ โรลิ่งด์ บาร์ตส์ เรื่อง "ความหมายที่สาม" (The Third Meaning) สามารถใช้การวิเคราะห์นี้ในการอธิบายภาพถ่ายและสัญลักษณ์ที่ปรากฏในวัฒนธรรมการเลี้ยงควายของชาวกะเหรี่ยง บาร์ตส์เสนอว่าความหมายที่สามเป็นสิ่งที่ยากจะตีความได้ชัดเจนในเชิงสัญลักษณ์และไม่ได้ขึ้นอยู่กับการบรรยายทางภาษาเพียงอย่างเดียว ในกรณีนี้ การเลี้ยงควายภูเขาสามารถมองเป็น สัญลักษณ์ที่ซับซ้อน ซึ่งสื่อถึงความเชื่อ ความเคารพในธรรมชาติ และความสัมพันธ์เชิงวิถีชีวิตของชุมชนกะเหรี่ยงกับป่า

การที่ชาวบ้านปล่อยควายออกไปเลี้ยงในป่า ซึ่งเป็นภูมิทัศน์ที่ซับซ้อนและเต็มไปด้วยความท้าทาย แต่ในขณะเดียวกันก็สะท้อนถึงความยืดหยุ่นและความเข้าใจเชิงลึกต่อธรรมชาติ แนวคิดนี้สอดคล้องกับ ทุนทางวัฒนธรรมในสภาวะที่เป็นวัตถุ (Objectified Cultural Capital) ซึ่งในกรณีนี้ ควายกลายเป็นตัวแทนของทรัพย์สินที่สำคัญและมีความหมายมากกว่าการเป็นเพียงแค่วัวเลี้ยง แต่ยังสะท้อนถึงวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจและจิตวิญญาณของชุมชน

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และควายที่ปรากฏในพิธีกรรมและเรื่องเล่าทางวัฒนธรรมยังสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดของ ทุนทางวัฒนธรรมในสภาวะที่ได้รับการยอมรับเชิงสถาบัน (Institutionalized Cultural Capital) ซึ่งปรากฏในรูปของความเชื่อและประเพณีที่ได้รับการยอมรับในระดับสถาบันสังคม เช่น การเลี้ยงควายภูเขาที่ยังคงมีบทบาทในชุมชนกะเหรี่ยง

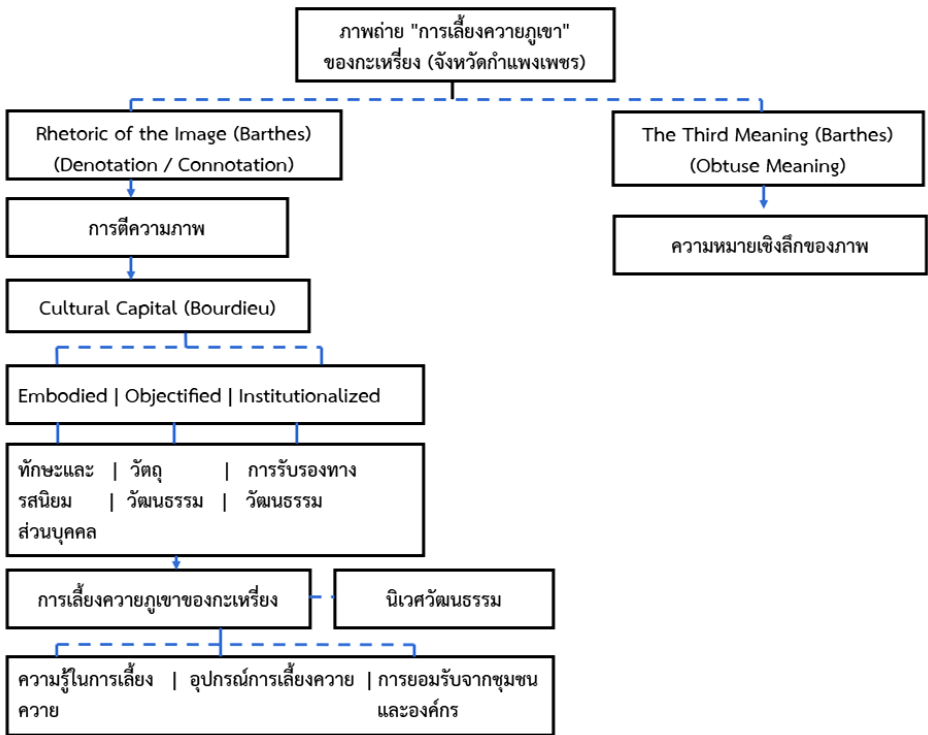
ในกระแสโลกาภิวัตน์ที่ขับเคลื่อนโลกให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีเรื่องราวที่ผู้คนบางคนอาจไม่เคยรู้หรือเคยได้ยินมาก่อน คือเรื่องการเลี้ยง "ควายภูเขา" ของชุมชนกะเหรี่ยงที่มีวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษไปกับการเลี้ยงควายภูเขา ๆ ไม่ใช่เพียงแค่การเลี้ยงในพื้นที่ชุมชนของตนเองเท่านั้น แต่เป็นสัญลักษณ์ของความร่วมแรงและความสัมพันธ์ในชุมชน การเลี้ยงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงมีลักษณะของการปลดปล่อยหมุนเวียนกันไปช่วยเลี้ยงดูควายที่ปล่อยเลี้ยงไว้บนภูเขา ในกรณีที่เลี้ยงฝูงเดียวกัน ซึ่งเป็นการศึกษาที่ทำหายทั้งนโยบาย กฎหมาย และวิถีปฏิบัติทั้งของภาครัฐและชุมชน ด้วยการสืบทอดวัฒนธรรมในการเลี้ยงควายภูเขา ชุมชนกะเหรี่ยงสร้างความเชื่อและความร่วมแรงใจกันอย่างมหาศาล ซึ่งเป็นที่มาของความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่มีค่าอันยิ่งใหญ่ในชุมชน แม้จะดูเล็กและไม่มีส่วนสำคัญในมุมมองของโลกและสังคมในปัจจุบัน แต่กลับนำเสนอมุมมองที่ชวนให้คิดถึงวัฒนธรรมของคนกับป่า การเลี้ยงควายภูเขาที่มีค่าและความสำคัญต่อคนในชุมชนกะเหรี่ยง และแสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนนี้ ดังนั้น การอธิบายและนำเสนอเรื่องการเลี้ยงควายภูเขาต่อไปจะเป็นการเข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างถูกต้องและครบถ้วน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษานิเวศวัฒนธรรมของมนุษย์และธรรมชาติในพื้นที่ป่าตะวันตกประเทศไทย จากการวิเคราะห์ภาพถ่ายการเลี้ยงควายภูเขา

กรอบแนวคิด

แนวคิดของ Roland Barthes ถูกนำมาใช้เพื่อวิเคราะห์ภาพถ่ายการเลี้ยงควายภูเขา โดยเชื่อมโยงกับแนวคิดทุนวัฒนธรรมของ Pierre Bourdieu การตีความภาพนี้ช่วยเปิดเผยมิติทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งในวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยง แสดงให้เห็นวิธีที่ทุนวัฒนธรรมในการสร้างและรักษาอัตลักษณ์ของตนเอง รวมถึงการสะท้อนและถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านภาพถ่ายในบริบทที่กว้างขึ้น

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด
Figure 1. Conceptual Framework

การศึกษาทางสัญลักษณ์

ฟ็อร์ดินองด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) (1857-1913) เป็นนักภาษาศาสตร์ชาวสวิสเซอร์แลนด์ ที่ได้มีส่วนร่วมในการก่อตั้งพื้นฐานของวิชาที่เรียกว่า "สัญลักษณ์" (semiology) ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยเริ่มต้นจากการนำภาษาศาสตร์ (linguistics) มาประยุกต์ใช้เพื่อศึกษาบทบาทของสัญลักษณ์ในสังคม นอกจากนี้ เขายังมีส่วนสำคัญในการก่อตั้งแนวคิดของสัญศาสตร์ (semiotics) และมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาของปรัชญาโครงสร้างนิยม (structuralism) ในวงการวิชาการโดยรวม (Pattanopas, 2008) โซซูร์เกี่ยวกับสัญลักษณ์ สัญลักษณ์ถูกแบ่งแยกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งเรียกว่า "รูปสัญลักษณ์" (signifier) ซึ่งเป็นหน่วยเสียงที่เกิดขึ้นหรือ

ตัวอักษร รวมถึงภาพปรากฏของสิ่งต่าง ๆ ส่วนอีกส่วนหนึ่งเรียกว่า "ความหมายสัญลักษณ์" (signified) ซึ่งเป็นความหมายที่สัญลักษณ์ต้องการสื่อมันเอง โดยทั่วไป เราจะมองไม่เห็นความแตกต่างระหว่างทั้งสองส่วนนี้เนื่องจากมันมักแนบเนื่องกันไปเสมอ (Belsey; Translator Feungfusakul, 2006) โรแลนด์ บาร์ตส์ Roland Barthes (1915- 1980) เป็นคนแรกที่ริเริ่มประยุกต์แนวคิดของสัญศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นมาจากภาษาศาสตร์ มาใช้ในการวิเคราะห์ภาพต่าง ๆ เช่น ภาพโฆษณา อาหาร งานของบาร์ตส์มีประโยชน์ในฐานะเป็นบทสรุปประเด็นสำคัญของสัญศาสตร์ที่กล่าวมาทั้งหมด บาร์ตส์พยายามพิสูจน์ว่า ความหมาย (ใด ๆ) ที่เราให้แก่ภาพ (ใด ๆ) ไม่ได้เป็นผลโดย "ธรรมชาติ" จากสิ่งที่เรามองเห็นกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความเข้าใจของเราต่อภาพใด ๆ ที่เราเห็น ไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ ชนิดที่เราอาจไม่เคยได้ว่าความหมายของสิ่งนั้นปรากฏอยู่ทนโท่ (self-evident) และความเข้าใจที่แต่ละคนได้รับจากภาพใด ๆ ก็ไม่ได้เป็นสากล (คือแต่ละคนอาจเข้าใจภาพเดียวกันต่างกันได้) (Pattanopas, 2008)

จากแนวคิดพื้นฐานในการศึกษาทางสัญวิทยาที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าหน่วยที่เล็กที่สุดของความหมาย คือ สัญลักษณ์ (sign) และในสัญลักษณ์แต่ละตัวก็ประกอบไปด้วย รูปสัญลักษณ์ (signifier) กับความหมายสัญลักษณ์ (signified) โดยการประกอบขึ้นจากความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์ลักษณะต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดความหมายที่ผันแปรมากมายหน้าที่ของนักสัญวิทยาคือการมองหาระบบการทำงานของสัญลักษณ์ที่อยู่ภายในโครงสร้างเพื่อจะวิเคราะห์หรืออ่านความหมายจากระบบของวัตถุสื่อความที่ทำงานแตกต่างกันดังที่บาร์ตส์ได้ศึกษาสัญลักษณ์จากสื่อหลายประเภท เช่น วรรณกรรม ภาพยนตร์ ภาพถ่ายอาหาร รถยนต์ เฟอร์นิเจอร์ และแฟชั่นเครื่องแต่งกาย เป็นต้น (Chaiya, 2019) จากงานเขียน Rhetoric of the Image ของ Barthes เขาได้ศึกษาภาพโฆษณาโดยการหาความหมายที่อยู่ในภาพความหมายที่อยู่ในภาพมีสาร 3 แบบ

1. คำอธิบายภาพในภาษาฝรั่งเศสที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ที่เกินและหลงเหลือ
2. สารที่มาจากภาพที่มีรหัสเกี่ยวกับวัฒนธรรมการทำอาหารและการถวิลหาการทำอาหารกินเอง
3. สารที่ใส่รหัสโดยตรงการรับรู้ของมนุษย์

ภาพเหมือนไม่มีรหัส แต่แทนที่มัน มีรหัสอยู่ในภาพเอง สารที่ใส่รหัสมีความจริงที่ไม่แท้โดยส่วนใหญ่ รูปสัญลักษณ์ที่เราเห็นในภาพเราบางครั้งก็ยอมรับโดยไม่ได้ถามคำถามเกี่ยวกับมัน เช่น ภาพถ่ายของนักการเมืองที่มองดูเหมือนมีวิสัยทัศน์เมื่อพวกเขามองเห็นและหมุนหน้าไปทางที่ถูกต้อง หรือ ภาพของโต๊ะทำงานที่มี

ภาพครอบครัวซึ่งดูเหมือนมีความรู้สึกและความสามารถที่จะนำพาครอบครัวและสังคมไปข้างหน้า ดังนั้น การจัดเรียงและจัดวางตัวของสิ่งที่ยึดโยงกับความหมายที่ซ่อนอยู่ในภาพนั้นถือเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความหมายแฝงในภาพ เช่น

1. มาจากตัวสัญลักษณ์
2. วิธีการจัดเรียงจัดวางความหมายไม่เหมือนการจัดเรียงจัดวางคำในภาพ

จึงนำมาสู่คำถามที่ว่าทำไม Barthes เลือกภาพโฆษณา เพราะ Barthes มองไวยากรณ์ของภาพโดยตั้งคำถามว่าอะไรคือไวยากรณ์ของภาพ ภาพถ่ายคือภาษาแบบหนึ่งเมื่อเป็นภาษาต้องมีรหัสกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มีการจัดเรียงภาพไม่ต่างจากคำในภาษาคือไวยากรณ์ของภาพ (Barthes, 1977)

และงานเขียน The third Meaning ของ Barthes ความหมายที่ถูกสร้างขึ้นโดยคนดูเขียนความหมายเข้าไปใหม่ซึ่งต่างจากผู้เขียนสร้างไว้เดิมที่จะตั้งใจให้ความหมาย โดย Barthes ศึกษาภาพยนตร์เรื่อง Ivan The First (อิวานผู้โหดร้าย) โดยภาพยนตร์เรื่อง Ivan The Third โดยในภาพจะเป็นการอ่านภาพที่มาจากภาพยนตร์โดยตัดจากภาพยนตร์มาเป็นภาพนิ่งโดยมีหลากหลายภาพในภาพยนตร์จึงเกิดเป็น

1. ข่าวสารการสื่อสารคือระดับข้อมูล
2. สัญลักษณ์มีความหมายมากกว่าหนึ่งเสมอ คือระดับของสัญลักษณ์

ภาพนิ่งมีเวลาให้คนดู เช่น ภาพกำปั้นที่ทรงพลัง ทรงผม เรื่องของความโสโครกต้องมีความน่ารักของเด็ก ๆ ที่สวมหมวกอยู่เสมอการผลิตซ้ำโดยเครื่องจักรรูปสัญลักษณ์ ความหมายสัญลักษณ์ ความหมายของภาพ ภาพ คือ การสื่อสารในรูปแบบของสัญลักษณ์ความหมายของภาพที่สื่อออกมาในระดับความหมายในประเด็นของอารมณ์ความรู้สึกเนื้อหาของภาพยนตร์ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยวาทะ ในงาน Rhetoric of the Image เขายกภาพเป็นภาพของภาษาฝรั่งเศส แป้ง ซอตร์ จากการดูภาพภาพถ่ายภาพโฆษณาเป็นเรื่องที่ชัดเจนมาก (ชัดเจนไม่ชัดเจนอยู่ที่คนดูภาพ) โดยภาพโฆษณายกเรื่องของการทำกับข้าวกินเองแต่การทำกับข้าวกินเองเป็นกับข้าวที่สำเร็จแล้ว สินค้าดีสำเร็จโดยสินค้ามีความสด แต่เป็นสินค้าที่สำเร็จรูป เขาพยายามที่จะบอกว่าภาพสีต่าง ๆ เป็นสีของรสชาติอิตาลีคนฝรั่งเศสชอบอิตาลีก็เลยสื่อสารออกมาเป็นภาพที่มีสีเข้ขาวกับสีแดง ดังนั้น ภาพนิ่งเป็นแนวตั้งภาพยนตร์เป็นแนวนอนทั้งสองส่วนให้ความหมายที่ไม่ชัดเจนความหมายที่ชัดเจนทำเป็นภาพยนตร์ ความหมายที่ไม่ชัดเจนต่อการพูดนั่นเอง

ภาพทางวัฒนธรรม

ในการสังเกตภาพยนตร์และภาพนิ่งจากมุมมองสัญวิทยา มีความแตกต่างที่น่าสนใจในการสร้างความหมายตามบทบาทของพวกเขาแต่ละอย่าง คนที่ชื่นชอบภาพยนตร์จะเห็นว่ามันเป็นศิลปะที่มีการนำเสนอเรื่องราวและตัวละครที่มีชีวิตชีวาให้กับผู้ชมอย่างเข้าใจได้ง่าย ในขณะที่คนที่ชื่นชอบภาพนิ่งอาจมองว่าภาพนี้มีความสมบูรณ์และสามารถเก็บความทรงจำไว้ได้ในขณะที่ภาพยนตร์ต้องการเวลาในการแสดงให้เห็นภาพรวมของเรื่องราว

1) Barthes เห็นว่าความหมายในภาพไม่ได้มีอยู่ในตัวของมันเอง แต่มันถูกสร้างขึ้นผ่านสัญลักษณ์ภาพมีความหมายอยู่ในความสัมพันธ์ของมันกับสัญลักษณ์และผู้ดู

2) ภาพที่ไม่สามารถมีได้ทุกที่ แต่ก็สามารถมีได้ในบางกรณี เช่น ภาพยนตร์ที่เป็นการจับเครื่องความรู้สึกและแสดงเรื่องราวผ่านทางภาพเคลื่อนไหว และภาพนิ่งที่สามารถเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้สึกและความหมายที่ลึกซึ้ง

3) ความหมายแฝงในภาพเป็นสิ่งที่สำคัญในการสังเกตและทำความเข้าใจภาพ การเฝ้ามองหนังเรื่องจะทำให้เรามองข้ามความหมายที่ลึกซึ้งที่อาจปรากฏอยู่ในภาพ เช่น การใช้ภาพที่เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมายเบื้องหลังที่ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักอาจทำให้เราพลาดข้อคิดสำคัญที่ถูกซ่อนอยู่ในภาพ

ทฤษฎีภาษาไม่ใช่กลไกที่ทำให้ความหมายลึกลับ แต่เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการเข้าใจความหมายและการสื่อสารของภาษาในรูปแบบต่าง ๆ ภาพนิ่งและภาพยนตร์มีความแตกต่างกันในทางเนื้อหาและรูปแบบ ดังนี้

1) ภาพนิ่งช่วยให้เรามองเห็นภาพและรายละเอียดของสิ่งแวดล้อมในภาพได้ชัดเจนมากขึ้น เพื่อให้เราเข้าใจมุมมองและเกร็ดสำคัญในภาพ

2) ภาพนิ่งไม่ใช่ภาพยนตร์แต่ก็มีชีวิตของมันในรูปแบบของสัญลักษณ์และความหมายที่ถูกสร้างขึ้น

3) ภาพยนตร์และภาพนิ่งมีความแตกต่างกัน ภาพยนตร์เน้นการเคลื่อนไหวและการสร้างเรื่องราว ในขณะที่ภาพนิ่งเน้นการแสดงสถานการณ์ที่ถ่ายทอดความรู้สึกและความหมายที่ลึกซึ้งโดยไม่มีการเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่อง

การเข้าใจภาพนิ่งและภาพยนตร์อย่างถูกต้องจะช่วยให้เราเข้าใจศิลปะและการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ อย่างแท้จริงและเป็นรากฐานสำคัญในการศึกษาทฤษฎีภาษาและสื่อสารในวงการศิลปะและวัฒนธรรมในทุกวันนี้

ภาพนิ่งไม่ใช่เพียงแค่ภาพสถานการณ์ที่ถูกจับตามองไว้ในเฉพาะเวลาเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือที่มีความหมายหลากหลายตามแต่ละบริบทที่นำมาใช้ เมื่อมองใน

มุมมองของภาพยนตร์ อาจพบภาพนิ่งที่เคยมองผ่านมุมมองของภาพยนตร์มาก่อน ซึ่งสามารถนำมาอ่านและให้ความหมายได้อีกครั้งการมองภาพนิ่งในมุมมองของภาพยนตร์เป็นการเปิดโอกาสให้สัมผัสความหมายที่ต่างออกอย่างลึกซึ้ง ซึ่งมีความหมายอื่น ๆ ที่ไม่ได้ถูกนำเสนอในภาพยนตร์ การเรียงลำดับความหมายใหม่ของบาร์ตส์เป็นการแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของความหมายในภาพได้อย่างชัดเจนคือ ภาพนิ่ง จึงเกิดความหมาย 3 แบบดังนี้

ความหมายที่ 1 ข้อมูลสื่อสาร

ความหมายที่ 2 สัญลักษณ์

ความหมายที่ 3 การสร้างภาพความหมาย

บาร์ตส์ต้องการเรียบเรียงให้เห็นและเลือกเรื่องที่มองไม่เห็นและไม่คิดมาก่อนอ่านตัวบทการเปลี่ยนแปลงตัวบทที่อ่านภาพคือ Text เป็นตัวบทอีกแบบเขียนภาพที่อ่านภาพถ่ายมี 3 ระดับความหมายข้อมูลสื่อสาร คือ สารความหมายสัญลักษณ์ คือ สื่อความหมายของภาพภาพสามารถสร้างความหมายได้ ภาพ คือ ความหมายที่ไม่ชัดเจนความเป็นภาพยนตร์เหมือนนวนิยายแต่อยู่ที่อื่นมีความหมายอีกความหมายหนึ่งคือ ความหมายที่ 3 ที่ภาพสร้างขึ้น (Barthes, 1977)

ในบทความนี้ โรลันด์ บาร์ตส์ (Barthes, Roland, 1977) นักวิชาการชาวฝรั่งเศสเสนอว่า "ภาพถ่าย" มาศึกษาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสัญลักษณ์อย่างละเอียดลออและสลับซับซ้อนน่าสนใจอันว่าสัญลักษณ์ หรือบางครั้งเรียกว่า สัญลักษณ์วิทยา (semiology หรือ semiotics) คือ สาขาความรู้ที่ศึกษาถึงกระบวนการสื่อความหมายที่มนุษย์ในสังคมกระทำกันด้วยวิธีต่าง ๆ ภาพถ่ายนี้ถ่ายทอดสาร 3 ชนิดได้แก่ 1. สารที่เป็นภาษา 2. สารที่เป็นภาพและมีรหัส 3. สารที่เป็นภาพ แต่ไม่มีรหัสสารเชิงวัฒนธรรม (cultural message) ในลักษณะที่เป็นสารตัวเดียวกันและในเวลาเดียวกัน จะเห็นกันในภายหลังว่าการไม่แยกแยะประเภทของสารสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของภาพในสื่อสารมวลชนได้เป็นอย่างดีอย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์สัญลักษณ์ การแยกแยะความแตกต่างระหว่างสารเชิงการรับรู้กับสารเชิงวัฒนธรรมมีความจำเป็นเช่นเดียวกับการแยกแยะสัญลักษณ์ออกเป็นรูปสัญลักษณ์กับความหมายสัญลักษณ์ การวิเคราะห์โครงสร้างของภาพออกมาให้เห็นได้โดยง่ายและอย่างเป็นระบบ และเบิกทางให้แก่การอธิบายบทบาทของภาพในสังคม (Barthes & Suwiranon, 1995)

ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu, 1930-2002) นักปรัชญาสังคมชาวฝรั่งเศส บูร์ดิเยอนำเสนอในชื่อว่า "ทฤษฎีปฏิบัติ" (Practice theory) ซึ่งเป็นชุดกรอบความคิดที่

ประกอบด้วย ฮาบิทัส (Habitus) ทูทางวัฒนธรรม (Cultural capital) การจำแนกความแตกต่าง (Distinction) และความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Violence) เป็นต้น รูปแบบการเลือกรับวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์จากสภาพการใช้ชีวิตของแต่ละชนชั้น โดยมีเงื่อนไขหลากหลายทั้งในด้านทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการความแตกต่างทางชนชั้น โดยกระบวนการเหล่านี้คือ ฮาบิทัส (habitus) ซึ่งเป็นสิ่งที่ฝังลึกเพื่อกำหนดการกระทำของมนุษย์ (The Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (public organization), 2023) การอธิบายสังคมและวัฒนธรรมผ่านมโนทัศน์ต่าง ๆ ของบูร์ดิเยอนั้นมีความเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออกตั้งแต่ระดับจุลภาคหรือระดับปัจเจกบุคคลซึ่งมักอธิบายด้วยมโนทัศน์อย่างฮาบิทัส หรือ ปฏิบัติการ ไปจนถึงระดับมหภาคหรือระดับโครงสร้างสังคมซึ่งมักอธิบายด้วยมโนทัศน์อย่างพื้นที่ทางสังคม สนาม ชนชั้น เป็นต้น

ทุนในคำอธิบายของบูร์ดิเยอนั้นมีมิติแห่งการวิเคราะห์ที่อยู่สามมิติคือ 1) ระดับของทุนโดยรวม (capital global/global capital) ที่ผู้กระทำการทางสังคมแต่ละคนมีไม่เท่ากัน ระดับของทุนโดยรวมนี้เหมือนกับเป็นทรัพยากรทั้งหมดและอำนาจทั้งหมดที่สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบไปด้วยทุนสามประเภทคือ ทุนทางเศรษฐกิจ (economic capital) ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) และ ทุนทางสังคม (social capital) และ 2) โครงสร้างของทุน ซึ่งหมายถึงน้ำหนักเชิงสัมพัทธ์ของทุนประเภทต่าง ๆ ที่ผู้กระทำการทางสังคมมี 3) พัฒนาการของทุนในระยะเวลาหนึ่ง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นชัดเจนด้วยเส้นวิถีโคจร (trajectoire) บนพื้นที่ทางสังคม (Bourdieu, 1979) ความแตกต่างของชนชั้นและการแบ่งแยกทางชนชั้นจึงเกิดขึ้นจากการมีและการได้รับการจัดสรรปันส่วนทุนที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรม (Boonwanno, 2022; Bourdieu, 1979)

Sirintanathorn (2018) ได้สรุปทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) คือ สิ่งที่บุคคลได้รับจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมซึ่งกลายเป็นคุณสมบัติที่เขาสามารถนำไปเพิ่มมูลค่าของตนเองได้ มักปรากฏในตัวบุคคลและพฤติกรรมของเขา เช่น ความรู้ รสนิยม และการกระทำ นอกจากนี้ยังรวมถึงทรัพย์สินต่าง ๆ ที่มีค่าอย่างไรก็ตามที่ไม่ใช่เชิงเศรษฐกิจแต่สามารถมีมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจได้ เช่น งานศิลปะ หนังสือ เอกสารรับรองทางวิชาการ ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 3 ประเภทดังนี้ (Sirintanathorn, 2018)

1) ทุนที่รวมอยู่ในฮาบิทัส (embodied state) คือ อยู่ในรูปของแนวกริยาของร่างกายและจิตใจที่คงทนถาวร มักปรากฏในรูปของวัฒนธรรม ต้องใช้ระยะเวลาในการสะสม โดยให้เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นเพื่อจะทำหน้าที่เป็นทุนวัฒนธรรมของตระกูลหรือของชนชั้นตนเอง

2) ทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปของวัตถุหรือที่เป็นรูปธรรม (objectified state) เช่น รูปภาพ งานเขียน หนังสือ พจนานุกรม อนุสาวรีย์ เครื่องมือ เครื่องจักร ฯลฯ การแสดงออกและสืบทอดได้ผ่านวัตถุ แต่สิ่งที่จะสามารถส่งผ่านและมองเห็นได้ คือ ความเป็นเจ้าของในตัวของภาพนั้น ซึ่งคือ ความเป็นเจ้าของในวิถีการบริโภคภาพเขียน

3) ทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปสถาบัน (institutionalization state) คือ ทุนที่อยู่ในรูปของการทำให้เป็นวัตถุหรือรูปธรรม ที่ถูกจัดแยกออกมาจากปัจเจกบุคคลนั้นเพราะได้เกิดการสร้างมูลค่าในรูปของทุนวัฒนธรรมให้กับผู้ที่มีคุณสมบัติที่คู่ควรและมีคุณสมบัติพร้อมที่จะครอบครอง (Yanyongkasemsuk, 2014)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น

จึงนำไปสู่กระบวนการสร้างโครงสร้าง (structuration) เมื่อเรามอง “รหัส” ที่เป็นสนามของความสัมพันธ์เชื่อมโยง ถักทอและมีนัยของโครงสร้างรวมอยู่ด้วย องค์ประกอบสำคัญคือ รหัส และนิยามว่าเป็น “รหัสวัฒนธรรม” เป็นรหัสของความรู้และประสบการณ์ผ่านการกล่อมเกลாதงสังคม เป็นรหัสวัฒนธรรมที่มีผลต่อการสร้างความจริงหรือทำให้เกิดผลลัพธ์ของความจริงอีกแบบ (Charoensin-o-larn, 2020) รหัสวัฒนธรรม (Cultural code) คือการรับรู้ชุดหนึ่งของคนในสังคมไม่ว่าจะเป็นความรู้ ข้อมูล ทฤษฎี ความเชื่อ ค่านิยม สุภาษิต คำพังเพย ข่าวสารต่าง ๆ ที่คนในสังคมนำมาใช้ในการทำความเข้าใจโลกรอบตัว ถ้าพูดในภาษาของ พูโกต์ก็คือวาทกรรมชุดต่าง ๆ ที่พูดถึงเรื่องนั้น ๆ หรือถ้าพูดในภาษาของบาร์ตส์ก็คือ doxa หรือค่านิยมหลักในสังคมนั้นเอง รหัสวัฒนธรรมถูกนำมาใช้เพื่อสนับสนุนความน่าเชื่อถือของตัวบท รหัสวัฒนธรรมช่วยให้คนอ่านเข้าใจนัย หรือความหมายแฝงของเรื่องเล่าเป็นสะพานเชื่อมโยงโลกของตัวบทเข้ากับโลกแห่งความเป็นจริงของคนอ่าน สร้างสิ่งที่บาร์ตส์เรียกว่า “ผลลัพธ์ของความจริง” (The reality-effect) ขึ้นมาทำให้คนอ่านเห็นด้วย คล้อยตามกับเรื่องเล่าที่อ่าน คนอ่านรับรู้ความหมายของตัวบทผ่านรหัสวัฒนธรรม ความเป็นจริงของตัวบทเป็นเพียงการบรรจุรหัสสังคม/วัฒนธรรมไว้โดยเฉพาะอย่างยิ่งแบบฉบับต่าง ๆ ที่คนในสังคมยอมรับ และรับรู้อย่างกว้างขวางในตัวบท (Charoensin-o-larn, 2012)

วิธีวิเคราะห์/บทวิเคราะห์

การนำงานของ Roland Barthes ทั้ง "Rhetoric of the Image" และ "The Third Meaning" มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ทุนวัฒนธรรม (cultural capital) ของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) สามารถเห็นได้ถึงวิธีการวิเคราะห์ในการทำความเข้าใจวิถีชีวิตและความหมายของความสัมพันธ์ของคนกับควาย ซึ่งสามารถแยกอธิบายเป็นส่วน ๆ ดังนี้

ในงาน "Rhetoric of the Image" Barthes ได้วิเคราะห์ภาพถ่ายและภาพโฆษณาโดยแบ่งความหมายออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. ข้อความทางภาษา หรือ สารทางภาษา (Linguistic Message) ข้อความทางภาษาที่ปรากฏในภาพ เช่น คำบรรยายหรือป้ายโฆษณา
2. ข้อความที่เป็นภาพลักษณ์ที่ไม่ถูกเข้ารหัส หรือ สารภาพที่ไม่ถูกเข้ารหัส (Non-coded Iconic Message) ความหมายที่เกิดจากสิ่งที่เห็นในภาพโดยตรง เช่น ภาพของวัตถุ คน หรือสถานที่
3. ข้อความที่เป็นภาพลักษณ์ที่ถูกเข้ารหัส หรือ สารภาพที่ถูกเข้ารหัส (Coded Iconic Message) ความหมายที่เกิดจากการตีความหรือการอ่านรหัสทางวัฒนธรรม เช่น สัญลักษณ์หรือมโนทัศน์ที่ซ่อนอยู่ในภาพ

เมื่อประยุกต์กับทุนวัฒนธรรมของ Bourdieu ได้แก่

1. ข้อความหรือคำพูดที่เกี่ยวข้องกับควายในวิถีชีวิตของคน เช่น เรื่องเล่า ความเชื่อ หรือควายเป็นสัญลักษณ์ในการออมเงิน
2. ภาพของควายและคนในบริบทของวิถีชีวิต เช่น การเลี้ยงควาย
3. ความหมายเชิงสัญลักษณ์ของควายในทุนวัฒนธรรม เช่น ควายเป็นสัญลักษณ์ของความอดทน ความซื่อสัตย์ หรือตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของป่า

ในงาน "The Third Meaning" Barthes ได้พูดถึงความหมายเพิ่มเติมที่ซ่อนอยู่ในภาพนอกเหนือจากความหมายเชิงตรงและเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งเขาเรียกว่า "obtuse meanings" หรือความหมายที่ลึกซึ้งและไม่ชัดเจน

เมื่อประยุกต์กับวัฒนธรรมของ Bourdieu ได้แก่ The Third Meaning ความหมายลึกซึ้งที่เกี่ยวข้องกับควายในบริบทของวัฒนธรรม เช่น ความผูกพันที่ลึกซึ้งระหว่างคนกับควายที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยคำพูด ความรู้สึกที่คนมีต่อควายซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ และค่านิยมที่สืบทอดกันมาในสังคม หรือการเลี้ยงควายในป่าแบบปล่อย

ทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) ของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) Bourdieu ได้อธิบายทุนวัฒนธรรม (cultural capital) ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของทุนที่สะสมในรูปของความรู้ ความเชื่อ และค่านิยม ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. สถานะที่ฝังในตัวบุคคล หรือ ทุนทางวัฒนธรรมในสถานะที่ฝังในตัวบุคคล (Embodied State) ความรู้และทักษะที่สะสมในตัวบุคคล เช่น ความรู้ในการเลี้ยงควาย

2. สถานะที่เป็นวัตถุ หรือ ทุนทางวัฒนธรรมในสถานะที่เป็นวัตถุ (Objectified State) วัตถุที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น รูปภาพที่เกี่ยวข้องกับควาย

3. สถานะที่ได้รับการสถาบัน หรือ ทุนทางวัฒนธรรมในสถานะที่ได้รับการสถาบัน (Institutionalized State) การรับรองในรูปแบบของระบบสถาบัน หรือชุมชน เช่น การถ่ายทอดการเลี้ยงควายที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ การดูแล รักษา และการขาย

การประยุกต์แนวคิดของ Barthes กับ Bourdieu ช่วยให้เข้าใจวิถีชีวิตและความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับควายในบริบททางวัฒนธรรมได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยการวิเคราะห์ทั้งในระดับของภาพและความหมายที่ซ่อนอยู่ รวมถึงการเข้าใจทุนทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความเชื่อและค่านิยมของสังคม

กระบวนการวิเคราะห์

การทำงานของ Roland Barthes เรื่อง "Rhetoric of the Image" และ "The Third Meaning" มาอธิบายทุนวัฒนธรรม (cultural capital) ของ Pierre Bourdieu โดยการวิเคราะห์ภาพถ่ายการเลี้ยง "ควายภูเขา" ของกะเหรี่ยงในจังหวัดกำแพงเพชร (ภาพถ่ายเป็นผลมาจากการสังเกตการณ์ตามทฤษฎีด้าน "ภูมิทัศน์วัฒนธรรม" ทฤษฎีสัญวิทยา (Symbolic) เพื่อนำมาศึกษา "ระบบนิเวศวัฒนธรรม" ถ่ายเมื่อ 1 ตุลาคม 2566) สามารถทำได้โดยการผสมผสานแนวคิดทั้งสามเข้าด้วยกันในบริบทของภาพถ่ายนี้

นิเวศวัฒนธรรมของมนุษย์และธรรมชาติในพื้นที่ป่าตะวันตก ประเทศไทย
จากการวิเคราะห์ภาพถ่ายการเลี้ยงควายภูเขา

ทุนทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับภาพถ่ายเพื่อสะท้อนความหมายทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในภาพถ่าย โดยใช้กรอบแนวคิดทางสังคมวัฒนธรรมและการตีความสัญลักษณ์ในภาพ กระทำผ่านขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การอธิบายลักษณะและองค์ประกอบในภาพถ่าย เช่น ภาพที่ 2 และ ภาพที่ 7

วิเคราะห์องค์ประกอบภาพ (Visual Composition) พิจารณาสິงที่ปรากฏในภาพ เช่น คน สัตว์ สิ่งของ หรือภูมิทัศน์ และท่าทางของบุคคลในภาพ เช่น การเลี้ยงควาย การใช้เครื่องมือ การแต่งกาย หรือภูมิทัศน์ที่ปรากฏรอบข้าง

สี แสง และมุมมอง (Color, Light, and Perspective) วิเคราะห์การใช้สี และแสงในภาพ เช่น มุมมองการถ่ายภาพที่สะท้อนมุมมองของผู้ถ่ายและสื่อความหมาย ทางวัฒนธรรม

2. การตีความภาพถ่ายในเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interpretation) เช่น ภาพที่ 3 และภาพที่ 6

สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Symbols) พิจารณาสິงที่ปรากฏในภาพเป็นสัญลักษณ์ เช่น การเลี้ยงควายเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ และการใช้พื้นที่ป่าเป็นแหล่งทรัพยากรที่หล่อเลี้ยงชีวิต

บริบททางวัฒนธรรม (Cultural Context) วิเคราะห์บริบทของการถ่ายภาพ เช่น การเลี้ยงควายในฤดูเพาะปลูกที่มีความสำคัญต่อการเกษตรในพื้นที่

3. การเชื่อมโยงภาพถ่ายกับแนวคิดทางวัฒนธรรม (Connecting with Cultural Concepts) เช่น ภาพที่ 4

การใช้กรอบแนวคิดทางวัฒนธรรม (Applying Cultural Frameworks) นำแนวคิดของ โรลิ่งด์ บาร์ตส์ ในเรื่อง “โวหารของภาพ” และ “ความหมายที่สาม” มาใช้เพื่อวิเคราะห์ความหมายในเชิงลึกของภาพ เช่น ความหมายแฝงในภาพที่ไม่ปรากฏชัดเจนแต่สามารถตีความได้จากบริบท เช่น การสื่อถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

การใช้แนวคิดของปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Bourdieu's Concepts) ใช้แนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมและฮาบิทัส เช่น การเลี้ยงควายเป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สร้างความภาคภูมิใจและอัตลักษณ์ การทำงานร่วมกันในชุมชนสะท้อนฮาบิทัสที่สร้างขึ้นจากวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ

4. การเชื่อมโยงภาพถ่ายกับบริบททางสังคม (Linking to Social Context) เช่น ภาพที่ 5 และภาพที่ 8

บริบททางสังคม (Social Context) อธิบายว่าภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชุมชน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่า และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Communication) วิเคราะห์ว่าภาพถ่ายและสื่อสาร เช่น การแสดงภาพการเลี้ยงควายในป่าเป็นการสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ การใช้ชีวิตเรียบง่ายที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ซึ่งอาจสื่อถึงการรักษาวรรณธรรมดั้งเดิมของชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง

5. การสรุปและเชื่อมโยงความหมายโดยรวม (Synthesis and Overall Interpretation)

การเลียงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงไม่ได้เป็นเพียงการดำรงชีพ แต่เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมที่มีการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและธรรมชาติ ที่เชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา เช่น การเลียงควายภูเขา ในฐานะตัวอย่างของนิเวศวัฒนธรรมที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในพื้นที่ป่าตะวันตก

เมื่อมองผ่านการเลียงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงเป็นการแสดงถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลและยั่งยืน การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ และการสืบทอดวัฒนธรรมที่เคารพและรักษาสภาพแวดล้อมอย่างยั่งยืน ภาพถ่ายยังสามารถแสดงถึงการดำรงชีวิตประจำวันของชาวกะเหรี่ยงที่เชื่อมโยงกับการเลียงควาย เช่น การให้อาหาร การดูแลสุขภาพควาย และการใช้งานควายในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายและพึ่งพิงธรรมชาติ

เนื้อหาเชิงวิเคราะห์

การนำงานของ R. Barthes ที่มีเรื่อง "Rhetoric of the Image" และ "The Third Meaning" มาอธิบายทุนวัฒนธรรม (cultural capital) ของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) การวิเคราะห์นี้ช่วยให้เห็นภาพรวมของการเชื่อมโยงแนวคิดของ Barthes กับแนวคิดทุนวัฒนธรรมของ Bourdieu ผ่านการวิเคราะห์ภาพถ่ายเฉพาะกรณีที่มีบริบททางวัฒนธรรมเฉพาะตัวนั้นสามารถทำได้ดังนี้

การหาความหมายที่อยู่ในภาพคนเลียงควายภูเขาเป็นไวยากรณ์ของภาพที่อธิบายถึงวิธีที่ภาพถ่ายมีการใช้สัญลักษณ์และการควบคุมความหมาย โดยการมองภาพถ่ายคือภาษาแบบหนึ่ง เมื่อเป็นภาษาต้องมีรหัสกฎเกณฑ์ต่าง ๆ แนวคิดนี้เข้าข่ายกับทฤษฎีของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ เกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคมที่มีการควบคุมความหมายผ่านการสร้างสัญลักษณ์ทางสังคม การเปรียบเทียบนี้ช่วยให้เราเข้าใจว่าการใช้ภาพถ่ายในสังคมสามารถมีผลต่อวัฒนธรรมและความรู้ได้

การค้นพบความหมายที่ซ่อนอยู่ระหว่างคน ควาย และธรรมชาติ โดยความหมายที่ถูกสร้างขึ้นโดยผ่านรหัสวัฒนธรรมและนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความหมายที่ซ่อนอยู่ในภาพถ่าย แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของปีแอร์ บูร์ดิเยอ เกี่ยวกับการมีความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายที่ไม่ใช่แค่ความหมายที่แสดงอยู่ แต่ยัง

รวมถึงความหมายที่มีเชิงสัญลักษณ์และความหมายที่ส่วนตัวของแต่ละบุคคล การนี้ช่วยให้เราเข้าใจว่าภาพถ่ายสามารถมีความหมายทางวัฒนธรรมที่สำคัญและมีความหมายที่เชื่อมโยงกับความรู้และวัฒนธรรมของสังคมได้เมื่อมองผ่านจุดเล็ก ๆ นี้

การประยุกต์ใช้แนวคิดในการวิเคราะห์ภาพถ่าย การนำแนวคิดของ Barthes เกี่ยวกับการควบคุมความหมายและความหมายที่ซ่อนอยู่ในภาพถ่ายมาใช้ในการวิเคราะห์ภาพถ่ายทางวัฒนธรรมจะช่วยให้เข้าใจว่าภาพถ่ายมีส่วนสำคัญในการสร้างและรักษาวัฒนธรรม การนี้เป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีของ Barthes ในทางวัฒนธรรมของปีแอร์ บูร์ดิเยอ

การวิเคราะห์ภาพถ่าย “ควายภูเขา” ของกะเหรี่ยง

1. Rhetoric of the Image (โวหารของภาพ)

1.1 ความหมายตรง (Denotation) ภาพแสดงให้เห็นการเลี้ยงควายของชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่ภูเขา ซึ่งเป็นกิจกรรมประจำวัน

1.2 ความหมายแฝง (Connotation) ภาพนี้อาจแฝงความหมายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยง เช่น การพึ่งพิงธรรมชาติ ความรู้สึกเคารพต่อสัตว์ และการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย

2. The Third Meaning (ความหมายที่สาม)

2.1 ความหมายเชิงลึก (Obtuse Meaning) ภาพถ่ายนี้อาจแฝงความหมายที่ไม่สามารถตีความได้ชัดเจน เช่น ความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ความรู้สึกสงบที่เกิดจากการใช้ชีวิตในพื้นที่ชนบท และประสบการณ์เฉพาะตัวที่ไม่สามารถถ่ายทอดเป็นคำพูดได้

3. Cultural Capital (ทุนวัฒนธรรม) ของ Bourdieu

3.1 ความรู้และทักษะในการเลี้ยงควาย การเข้าใจธรรมชาติ และวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวกะเหรี่ยง

3.2 วัตถุที่ใช้ในกระบวนการเลี้ยงควาย เช่น อุปกรณ์การเลี้ยงควาย

3.3 การยอมรับจากชุมชนหรือองค์กรเกี่ยวกับการเลี้ยงควายเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีคุณค่า

การนำแนวคิดจากงานของ Pierre Bourdieu และ Roland Barthes มาวิเคราะห์และอธิบายวิถีชีวิตและวัฒนธรรมการเลี้ยงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่ป่าตะวันตกของประเทศไทย สามารถให้มุมมองที่ซับซ้อนและเชื่อมโยงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ รวมถึงบทบาททางสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างมีนัยสำคัญดังนี้

1. Bourdieu: La Distinction และทุนทางวัฒนธรรม

การเลี้ยงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงสามารถมองผ่านกรอบแนวคิดของ บูร์ดิเยอ เรื่อง ทุนทางวัฒนธรรม โดยการเลี้ยงควายภูเขาถือเป็นหนึ่งในทุนทางวัฒนธรรมที่ถูกถ่ายทอดผ่านรุ่นสู่รุ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง Embodied Cultural Capital ที่สะท้อนถึงทักษะและความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล การเลี้ยงควาย ไม่ใช่เพียงการทำงานทางกายภาพ แต่ยังแสดงถึงการเข้าใจธรรมชาติ การเคารพในวิถีชีวิตของป่า และการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม นี่เป็นส่วนหนึ่งของ ฮาบิทัส (Habitus) ที่ถูกสร้างขึ้นจากวิถีชีวิตของชุมชนที่อาศัยอยู่ในป่าตะวันตก การดำรงชีวิตแบบนี้ไม่ได้ถูกกำหนดโดยปัจเจกบุคคล แต่เป็นผลจากโครงสร้างทางสังคมที่หล่อหลอมให้เกิดขึ้น

ในแง่ของ Objectified Cultural Capital การเลี้ยงควายภูเขายังสะท้อนถึงทุนที่เป็นวัตถุอย่างควาย ซึ่งเป็นทั้งทรัพย์สินทางเศรษฐกิจและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม การเลี้ยงควายภูเขาไม่เพียงแต่สร้างรายได้ให้กับชุมชน แต่ยังเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและการรักษาสมดุลของระบบนิเวศควบคู่ไปกับการรักษาประเพณีดั้งเดิม

2. Barthes: The Third Meaning และความหมายที่ซ่อนเร้น

เมื่อพิจารณาถึง ความหมายที่สาม (The Third Meaning) ตามแนวคิดของ Barthes การเลี้ยงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงไม่ได้มีเพียงความหมายตรงตามที่เราเห็น (Denotative Meaning) หรือความหมายเชิงสัญลักษณ์ (Connotative Meaning) แต่ยังมี ความหมายที่สาม ที่สะท้อนถึงอารมณ์และความผูกพันที่ลึกซึ้งระหว่างคนและควาย ควายภูเขาไม่ได้เป็นเพียงสัตว์เลี้ยงหรือทรัพย์สิน แต่เป็นสัญลักษณ์ของการอยู่ร่วมกับธรรมชาติที่ยากจะอธิบายผ่านการตีความทางสัญลักษณ์ทั่วไป

ความหมายที่สามนี้เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ไม่สามารถถ่ายทอดด้วยภาษาอย่างตรงไปตรงมา เช่น การขี่มอเตอร์ไซด์ตามหาควาย การสัมผัสธรรมชาติที่เต็มไปด้วยความท้าทายและความงดงามในเวลาเดียวกัน ความสัมพันธ์เหล่านี้มีความหมายลึกซึ้งที่ไม่ได้เกิดจากการบรรยายเชิงภาษา แต่ถูกสะท้อนผ่านการกระทำและประสบการณ์ที่ซับซ้อน ซึ่งทำให้วิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงในป่าตะวันตกกลายเป็นการสื่อสารทางวัฒนธรรมที่มีความหมายหลายชั้น

3. Barthes: Rhetoric of the Image และการสื่อสารทางสัญลักษณ์

แนวคิดของ Barthes ใน Rhetoric of the Image สามารถนำมาใช้เพื่อทำความเข้าใจถึงวิธีการที่ภาพของควายภูเขาในป่า สายน้ำ และการทำงานร่วมกับ

ธรรมชาติกลายเป็นสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงคนกับธรรมชาติ ในการวิเคราะห์ภาพนั้น Barthes แยกการสื่อสารออกเป็นสามส่วน ได้แก่ ข้อความทางภาษา (Linguistic Message) ข้อความภาพที่ถูกเข้ารหัส (Coded Iconic Message) และ ข้อความภาพที่ไม่ถูกเข้ารหัส (Non-coded Iconic Message) ซึ่งในกรณีนี้ สามารถเห็นภาพควายภูเขาเป็น ข้อความภาพที่ไม่ถูกเข้ารหัส ที่สามารถรับรู้ได้โดยตรงจากธรรมชาติ ในขณะที่ ข้อความภาพที่ถูกเข้ารหัสสื่อถึงความหมายทางวัฒนธรรมที่ควายกลายเป็นสัญลักษณ์ของการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนของคนและป่า

ภาพควายในวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงสะท้อนถึงความเชื่อมโยงเชิงสัญลักษณ์ที่มีความซับซ้อน ความสัมพันธ์ที่ผูกพันลึกซึ้งระหว่างคนและสัตว์กลายเป็นเครื่องมือในการแสดงออกทางวัฒนธรรมและการรักษาสมดุลทางธรรมชาติ

จากการนำแนวคิดของ Bourdieu และ Barthes มาวิเคราะห์การเลี้ยงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยงในป่าตะวันตกของประเทศไทย วิถีชีวิตและวัฒนธรรมการเลี้ยงควายไม่เพียงแต่เป็นการแสดงออกทางเศรษฐกิจ แต่ยังสะท้อนถึงทุนทางวัฒนธรรมที่สืบทอดและฝังลึกในโครงสร้างทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับควายภูเขายังมีความหมายที่ลึกซึ้งซึ่งซ่อนเร้นอยู่ในประสบการณ์ของการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ความหมายที่ซับซ้อนเหล่านี้ไม่สามารถอธิบายได้เพียงแค่การบรรยายเชิงภาษา แต่ต้องเข้าใจผ่านการกระทำและการตีความทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับสังคมและระบบนิเวศ

หมายเหตุ: จากข้อจำกัดที่เกิดจากการที่ผู้เขียนเป็นผู้ถ่ายภาพและวิเคราะห์ภาพถ่ายของตนเอง ซึ่งอาจนำไปสู่การตีความที่ไม่สมเหตุสมผล ผู้เขียนพิจารณาใช้วิธีการต่อไปนี้

1. ใช้กรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่เป็นกลาง การอ้างอิงถึงกรอบแนวคิดที่เข้มงวดและสอดคล้องกับทฤษฎี เช่น กรอบของโรลันด์ บาร์ตส์เกี่ยวกับ "ความหมายที่สาม" และ "ไวยากรณ์ของภาพ" รวมถึงแนวคิดของปีแอร์ บูร์ดิเยอเรื่องทุนทางวัฒนธรรมและฮาบีทัส จะช่วยลดอคติพลของการตีความส่วนตัวของผู้เขียน ทำให้การวิเคราะห์มีความเป็นกลางมากขึ้น

2. ให้นักคนที่สามเข้าร่วมการวิเคราะห์ภาพ การให้ผู้ร่วมคนอื่น ๆ ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการถ่ายภาพ มาร่วมวิเคราะห์และตีความช่วยสร้างความหลากหลายในมุมมองและลดความลำเอียงส่วนบุคคลลงได้

3. แยกบทบาทระหว่างผู้ถ่ายภาพและผู้วิเคราะห์ ผู้เขียนแยกบทบาทของตนเองอย่างชัดเจนระหว่างการถ่ายภาพและการวิเคราะห์ โดยการตั้งข้อสังเกตว่าแม้จะ

เป็นผู้ถ่ายภาพ แต่ในการวิเคราะห์จะต้องอิงจากทฤษฎีและข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับวัฒนธรรมการเลี้ยงควายภูเขาของชาวกะเหรี่ยง

4. ใช้ข้อมูลจากชุมชน การนำเสนอข้อมูลเชิงบริบทจากชุมชนโดยการ สัมภาษณ์บุคคลในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงควายภูเขา ช่วยเติมเต็มมุมมองที่เป็น กลางมากขึ้น และเชื่อมโยงระหว่างบริบททางสังคมและวัฒนธรรมกับการวิเคราะห์ ภาพถ่าย

ภาพที่ 2 การเลี้ยงควายและการให้น้ำเกลือ และภาพการว่ายน้ำเล่นของควาย
Figure 2. Raising buffaloes and giving them salt water and swimming buffaloes

ภาพการเลี้ยงควายและวัฒนธรรมที่แฝงอยู่เบื้องหลังผ่านการวิเคราะห์ ภาพถ่ายตามแนวคิดของ R. Barthes และ Pierre Bourdieu โดยใช้แนวคิด "Rhetoric of the Image" และ "The Third Meaning" ของ Barthes เพื่อถอดรหัสความหมายที่ ซ่อนอยู่ในภาพ และผนวกเข้ากับแนวคิดทุนทางวัฒนธรรมของ Bourdieu ในการ วิเคราะห์บทบาทของทุนวัฒนธรรมชาวกะเหรี่ยง ภาพถ่ายการเลี้ยงควายและการว่า ยน้ำของควายภูเขาไม่เพียงแต่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างคนกับ ธรรมชาติ แต่ยังบ่งบอกถึงมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาใน ชุมชนอย่างยาวนานซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ภาพถ่ายแสดงให้เห็นชาวกะเหรี่ยงผู้หญิงกำลังให้น้ำเกลือควายภูเขาข้างคลอง สวนหมากโดยมีฉากหลังเป็นป่าเขา

Denotation ภาพแสดงให้เห็นกิจกรรมประจำวันของชาวกะเหรี่ยงในการ เลี้ยงควาย

Connotation ภาพสื่อถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างคนกับสัตว์ ความรู้ และทักษะในการเลี้ยงควาย วิธีชีวิตที่เรียบง่ายและผูกพันกับธรรมชาติ

Myth ภาพนี้สื่อถึงมายาคติเกี่ยวกับกะเหรี่ยงที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิมไว้

The Third Meaning สีเขียวของป่าเขา สร้างความรู้สึกสงบและผ่อนคลาย สีสน้ำตาลของควายและผิวสีแทนของชาวกะเหรี่ยง สื่อถึงความแข็งแรงและความอดทน

Cultural Capital ภาพสะท้อนถึงทุนทางวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงในด้าน ความรู้เกี่ยวกับ การเลี้ยงสัตว์ และความสัมพันธ์กับธรรมชาติ

ภาพที่ 3 สัญลักษณ์ในการจำแนกควาย ภาพการนำควายออกมาเลี้ยง และภาพไม้ไผ่กัน

Figure 3. Symbols for classifying buffaloes, buffaloes being taken out to be raised, and bamboo fences

ภาพที่ 4 คอกควายที่อยู่ในป่า คอกควายที่อยู่ติดริมคลอง และคอกควายที่อยู่ในหมู่บ้าน

Figure 4. Buffalo pens in the forest, next to the canal, and in the village

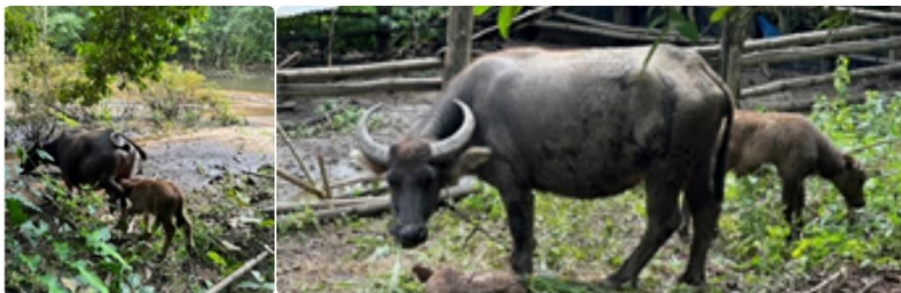
ภาพที่ 5 ลักษณะการเก็บฟางไว้เลี้ยงควายในฤดูแล้งที่อยู่ติดริมคลองและในไร่ในหมู่บ้าน
 Figure 5. Characteristics of collecting straw to feed buffaloes in the dry season along the canal and on the farm in the village

ภาพที่ 6 ปลักควายสองแบบในป่า และข้างริมคลอง
 Figure 6. Two types of buffalo mud in the forest and beside the canal

ภาพที่ 7 การข้ามคลองสวนหมากมาที่คอกของฝูงควาย
 Figure 7. Crossing the Suan Mak Canal to the buffalo pen

ภาพที่ 8 ควายบาดเจ็บ และควายคลอดลูก

Figure 8. Injured buffalo, and the healthy buffalo giving birth

บทสรุป

โดยปกติแล้วคนในชุมชนจะปล่อยควายให้อยู่ในป่าตลอดทั้งปีคนที่มีความแข็งแรงอยู่ในฝูงเดียวกัน จะสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาช่วยกันดูแล แต่หากผ่านควายฝูงของใครที่ไม่เห็นเจ้าของมาดูแลก็จะบอกกล่าวกันในชุมชนเมื่อพบเจอกันหรือใช้วิทยุสื่อสารของคนในชุมชน ชาวบ้านจะนำควายมาดูแลที่บ้านในกรณีที่ควายคลอดลูกหรือป่วยเท่านั้น เนื่องจากบางกรณีคอกเลี้ยงควายในหมู่บ้านอาจไม่เอื้ออำนวยต่อการเลี้ยงและอาจสร้างความรำคาญให้กับเพื่อนบ้านด้วยเพราะส่วนมากชาวบ้านจะสร้างบ้านติดกัน แต่ในหากบ้านของใครอยู่ติดกับพื้นที่ไร่ก็สามารถนำควายมาเลี้ยงที่ใกล้บ้านได้

จากการนำเข้าสู่ข้อมูลของ Borivethanan (2023) ปฏิทินการผลิต วิถีชุมชนบ้านวังกะสัง ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) พบว่าวิถีชีวิตและกิจกรรมของชาวบ้านในแต่ละปี ประกอบด้วย ช่วงเดือนมกราคมจะเป็นช่วงซุ่มนํ้าสำหรับหลังฤดูแล้งแล้วจะมีการปลูกใหม่อีกครั้ง และนำควายไปเลี้ยงในป่า บางครอบครัวอาจนำควายมาเลี้ยงไว้ในที่นาของตนเองและเก็บฟางข้าวไว้เป็นอาหารควาย ในเดือนกุมภาพันธ์ชาวบ้านจะลงแขกซุ่มและปลูกมันสำปะหลัง และเลี้ยงควาย เดือนมีนาคมลงแขกซุ่มและปลูกมันสำปะหลัง ถางไร่ และเลี้ยงควาย เดือนเมษายน ปลูกมันสำปะหลัง ถางไร่เตรียมทำนาและ เลี้ยงควาย เดือนพฤษภาคม เริ่มมีการฉีดยากำจัดวัชพืชในร่องมันสำปะหลังครั้งแรก เมื่อฝนตกจะเตรียมไถนา ตากดินทิ้งไว้ สำหรับนาลุ่มจะเริ่มเอานํ้าเข้านา ส่วนนาไร่จะหว่านกล้าเตรียมปักดำและ เลี้ยงควาย เดือนมิถุนายนเตรียมแปลงนาเพื่อปักดำ หากมีเพลี้ยหรือแมลงมารบกวนจะทำการฉีดยาฆ่าแมลง และอาจมีการใส่ปุ๋ยเร่งฮอร์โมนและ เลี้ยงควาย เดือนกรกฎาคม เริ่มมีการปักดำกล้าหรือ

หวานข้าวและเริ่มหยอดข้าวไร่ ปลูกผัก ปลูกพริก และสมุนไพรต่าง ๆ ดูแลแปลงมันสำปะหลัง ตัดแต่งกิ่งและ เลี้ยงควาย เดือนสิงหาคม เป็นช่วงฤดูกาลเริ่มทำนาอย่างจริงจัง เดือนกันยายน รอข้าวเจริญเติบโต มีการถางหญ้าในไร่ตลอดทุกวัน เตรียมขุดมันและ เลี้ยงควาย เดือนตุลาคม เป็นช่วงที่ข้าวเริ่มออกรวง ระยะนี้ชาวบ้านจะไปนอนเฝ้าไร่นา บ้างก็ติดโรงโม่ที่มารบกวณผลผลิต ในช่วงปลายเดือนลานมันจะเปิดรับซื้อผลผลิต ซึ่งชาวบ้านจะเริ่มขุดมันในช่วงนี้และยังคง เลี้ยงควาย เดือนพฤศจิกายน เริ่มเก็บเกี่ยวข้าว ขุดมันสำปะหลัง และเลี้ยงควาย เดือนธันวาคม ชาวบ้านจะขุดมันสำปะหลังและ นำควายไปเลี้ยงในป่า บางครอบครัวนำควายมาเลี้ยงไว้ในที่นาของตนเอง

จะเห็นได้ว่า ตลอดทั้งปีชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับควาย นอกจากนี้ควายยังเป็นเสมือนเงินออมของชาวบ้านในชุมชน โดยชาวบ้านสามารถขายควายให้กับคนในชุมชนด้วยกันเองหรือโทรเรียกพ่อค้ามารับซื้อถึงที่ได้อีก โดยส่วนมากชาวบ้านจะขายควายตัวผู้หรือควายที่แก่แล้ว อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านในชุมชนจะไม่นิยมขายควายที่ละหลาย ๆ ตัว แต่จะขายเพียงเพื่อนำเงินมาใช้ในการใช้จ่ายในส่วนที่จำเป็นเท่านั้น ซึ่งราคาขายควายแล้วแต่ผู้ซื้อกับผู้ขายจะตกลงกัน (ณ วันที่ผู้เขียนลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่าควายขายได้ตัวละ 12,000 หรือตามจะตกลงราคาและขนาดของควาย) ซึ่งสอดคล้องกับ Lekprasert et al., (2012) ที่อธิบายว่าควายถูกปรับเปลี่ยนจากการเลี้ยงไว้เพื่อใช้แรงงานมาเป็นการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับผู้เลี้ยง วิธีการเลี้ยงจึงแตกต่างจากเดิม เช่น การดูแลควายตั้งแต่เริ่มปล่อยออกจากคอกในตอนเช้าตรู่จนกระทั่งตอนควายกลับเข้าคอก สะท้อนให้เห็นรูปแบบการเลี้ยงควายที่เน้นการดูแลเอาใจใส่มากขึ้น ผู้เลี้ยงจะขายควายเมื่อมีความจำเป็นด้านการเงินโดยมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อในราคาตั้งแต่ตัวละ 10,000 บาทขึ้นไป วิถีชีวิตของควายนำนานิยมเลี้ยงตามธรรมชาติ วงจรชีวิตของควายนำจึงเป็นไปในลักษณะการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม จากสัตว์ที่อาศัยอยู่บนบกเพียงอย่างเดียวมาเป็นสัตว์ที่สามารถอาศัยในน้ำได้ด้วย

การก้าวข้ามจากภาพถ่ายมาเป็นรหัสทางวัฒนธรรมหรือการแปลงวัฒนธรรมมาเป็นสินค้าและการท่องเที่ยวได้ซึ่งสอดคล้องกับ Rithmun and Tepsing (2023) แนวคิด “แลควายเล” เป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี และภูมิปัญญาชาวบ้านในการเลี้ยงควาย โดยในอดีตชาวบ้านเลี้ยงควายเพื่อใช้ในการไถนาและใช้แรงงานในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปัจจุบัน “ควายเล” บนเกาะสุกรได้กลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนชาวเกาะสุกรโดยใน

“ถดถอยควาย” หรือ “ประเพณีวันปล่อยควายเกาะสุกร” ที่มีควายเดินตามชายหาด และลงเล่นน้ำในทะเล เป็นภาพความประทับใจ แปลกใหม่ และหาชมได้ยาก “ควายเล” จึงเป็นรูปแบบการจัดการทุนวัฒนธรรมที่ใช้วิถีชีวิตการเลี้ยงควายมาดึงดูดนักท่องเที่ยว ทั้งการชมควายเลเล่นน้ำ การถ่ายภาพกับควายเล ตลอดถึงสัมผัสวิถีชีวิตของควาย เลอย่างใกล้ชิด

References

- Barthes, R, & Suwiranon, P. (1995). Rhetoric of the Image. *Thammasat University Journal* 21 (2), 110-131.
- Belsey, C. (2006). *Poststructuralism: A Very Short Introduction*. Bangkok: The Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (public organization).
- Boonwanno, T. (2022). The Relationships among the Core Concepts of Pierre Bourdieu. *Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University*, 18(1), 1-33.
- Borivethanan, T. (2023). *Ban Wung Kasang*. Community Ways. Bangkok: The Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (public organization).
- Bourdieu, P. (1979). *La distinction. Critique sociale du jugement*. Paris: Les Editions de Minuit.
- Chaia, K. (2019). Roland Barthes's Fundamental Concept of Semiology. *Journal of Humanities and Social Sciences* , 7(2), 27-61.
- Charoensin-o-larn, C. (2012). *Semiology, structuralism, poststructuralism and the study of political science*. (2nd ed). Bangkok: Wiphasa.
- Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (Public Organization). (2020). *Ban Wung Kasang Cultural Tourism Community*. Retrieved from February 22, 2024, from <https://cbtthailand.dasta.or.th/webapp/community/content/25/>
- Khamnu, N. (2019). Debates on Significances of Buffalo and Cow: Contestation of Meaning and Social Space in Thai Society. *Mekong-Salween Civilization Studies Journal*, 10(1), 159-186.

- Lekprasert, S et al., (2012). Water buffaloes: A changing of life cycle amidst social changes. *Journal of Liberal Arts, Prince of Songkla University*, 4(1), 105-117.
- Nilathi, S. (2016). Tradition of Buad Kwai Luang : Anthropology Perspective. *Humanities and Social Science Journal, Ubon Ratchathani University*, 7(2), 1-14.
- Pattanopas, T. (2008). Semantics with images. *Academic journal. Faculty of Architecture Chulalongkorn University*, 1, 35-50.
- Preechapanaya, P. & Jirasuktaveekul, W. (2000). Karen Knowledge about the Sustainability of Forested Watershed and Agroforestry Ecosystems. *Journal of Agriculture*, 16(3), 281-290.
- Rithmun, K., & Tepsing, P. (2023). “Kintang, Lang Tai, Lae Kwai Lae, Ke Saleng”: The Model and Community Potential in Cultural Capital Management of the Island Community, Trang Province. *Journal of Legal Entity Management and Local Innovation*, 9(8), 1852-1864.
- Saeng-arunchalaemsuk, S. (2022). Lifestyles and Functions of Karen Folktales from Ban Pongnamron, Serm-Ngam District, Lampang Province. *Mangrai Saan Journal*, 10(2), 35-50.
- Sirintanathorn, N. (2018). *Capital following to the Concept of Pierre Bourdieu with Community Media*. The 10th NPRU National Academic Conference Nakhon Pathom Rajabhat University Nakhon Pathom Thailand, Nakhon Pathom.
- The Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (public organization). (2023). *Pierre Bourdieu*. Retrieved from February 22, 2024, from <https://www.sac.or.th/exhibition/contempanthro/03-pierre-bourdieu.html>
- Yanyongkasemsuk, R. (2014). Concepts of Class and Capital of Pierre Bourdieu. *Burapha Journal of Political Economy*, 2(1), 29-44.